

Földi József

EGY KÜZDELMES, DOLGOS ÉLET

Szabó Jánosné, sz. Kaszab Margit életútja

Már régóta terveztük Szabó Jánosné, született Kaszab Margit élettörténetének írásba öntését. Végül – unokája segítségével – magnóra mondta Szabó Jánosné visszaemlékezését, majd a hangfelvételeket megküldte nekem a lánya, Faragó Csabáné, született Szabó Margit. A felvételeket meghallgattam, közben jegyzeteltem. Nagy élvezet volt számomra az ízes jász beszédet hallgatni. Abban állapotunk meg, hogy formába öntöm a visszaemlékezést, de itt-ott megörökítem az eredeti szöveget is, melyet dőlt betűvel jeleztem.

Szabó János és Kaszab Margit esküvői képe (1960)

A Kaszab szülők az akkori időkben szokásoshoz képest korosabban házasodtak össze. Kaszab István 1899-ben, Jakus Margit 1904-ben született. Szüleik Kaszab Emánuel–Tösér Marcella és Jakus József–Major Marcella voltak. A Kaszab család Ágószőlő tanyakörzet 446. számú tanyájának lakója volt. Kaszab Emánuelnek és Tösér Marcellának tíz gyermeke született. Az első világháború idején négyen vonultak be közülük katonának és harcoltak az orosz fronton, ahonnan sajnos csak egyikük tért haza. A szülőknek ez a tragédia akkora bánatot okozott, hogy egy éven belül mind a ketten elhaláloztak. Magukra hagyták a többi gyermeket, akik közül a legkisebb, Balázs még csak kilencéves volt. A gyerekek szolidaritást vállalva mindannyian együtt maradtak addig, amíg a legkisebb nagykorúvá nem vált.

Szabó János tanyája (849. számú tanya)

Kaszab Margit anyai nagyszülei, Jakus József és neje, Major Marcella szintén gazdálkodók voltak, még törzsállatállomány nevelésével is foglalkoztak.

Ezt bizonyítja az 1933. évi szarvasmarha kiállításon elnyert serleg és oklevél is, mely szerint a második helyet szerezték meg. Fiuk, Alajos a második világháborúban hősi halált halt. Jakus József testvére, Jakus Kálmán Jászárokszállás nevezetes főbírája volt.

Kaszab István és Jakus Margit 1937-ben kötött házasságot. Udvarlás nem volt. Kaszab István – korára tekintettel – úgy gondolta helyesnek, hogy ő már nem udvarolgat, nem járhatja le vele magát. Ehelyett megbízott egy asszonyt, és elküldte őt a lányos házhoz, Jakusékhoz azzal, hogy választ vár: *elgyün-e hozzá a jány*. Adott neki gondolkozásra egy hetet, majd annak leteltével újra elküldte az asszonyt, aki igen választ hozott. Ez augusztus vége felé történt, majd októberben már meg is tartották az esküvőt. Visszaemlékezünk 1940-ben, öccse 1942-ben született. Kaszab István kis- vagy inkább középparasztnak számított, *tizenegy köblyös fõggye* vót. Jött a háború, a lovakat mindenkitől elvitték, 1942-ben a családfõt behívták tartalékosként, aki azonban megbetegedett, nem tudták, mi lett a baja. Mire ide is elért a front, már csak két bottal tudott járni. A front elõl menekülõ dévaványaiak érkeztek a tanyaúra. Két kocsival jöttek. Két lovat ide, kettõt a nagybácsi tanyájára kötöttek be. A menekülõket csak szalmára tudták éjszakára lefektetni, majd másnap távoztak. Helyettük katonaszõkevények érkeztek. Egyikük Kaszab István tanyáján kapott szállást, ahol egy hétig maradt. Ruháikat elégették a kemencében, helyettük civil ruhát kaptak, de õk is továbbmentek. A nagybácsinak, Laci bácsinak volt két *eladó jánya*, akik *felírták a címüket*, de további sorsukról nem tudni.

Ahogy közeledett a veszély, a lányokat kopaszra nyírták, bekормozták az arcukat, fekete ruhát adtak rájuk, öregasszonynak öltöztették õket, akárcsak a két fiatalasszonyt. Hamarosan

megérkezett Kaszab István tanyájára – előörsként – két orosz katona. Rendesek voltak, az egyikük a kicsiket a térdeire ültette, mondván, hogy otthon neki is vannak gyermekei, még-hozzá kettő. Még a könnye is kicsordult, miközben kézzel-lábbal mutogattak egymásnak, mivel nem tudtak a másik nyelvéen szót érteni. *Ekkor még tehen vót mēg disznó és csirke.* A kis Margit *fit kimēnni.* Mégis muszáj volt az otthonukból elmenni biztonságosabbnak tűnő helyre, Laci bácsiék tanyájára. A tanya mögötti lapon állt a víz. A család segítségére

*Kaszab István, illetve Szabó Jánosné tanyája
(446. számú tanya)*

jöött ágói ember vitte át a gyerekeket a vízben álló részen. Szalmát vittek be a házba, leszórták a földre, azon aludtak.

Az előörs nyomában nagyszámú orosz katona érkezett a tanyára. Elvitték az egyik tehenet meg a *bornyút.* Őket *lógósak* (hátra maradt orosz katonák) követték, akik taroltak. Hamarosan levágták a disznót, amit a *ház melletti szalma közibe pērkēltek.* Anyukája kézzel-lábbal magyarázott nekik, hogy ne ott csinálják, mert leéghe az egész tanya, de azok egyáltalán nem törődtek ilyesmivel. Egész zsák morzsolt kukoricát öntöttek ki a szalma mellett, mert csak a zsák kellett nekik. Olyan is volt, hogy magyarral jöttek a csellengő orosz katonák. Már csak egy *tehen* meg pár tyúk és egy kakas maradt. A tehenet is elvitték volna, de az első nagy csoportból egy idősebb katona adott egy lakatot a családnak. Ez mentette meg a tehenet. Laci bácsinak új tanyája volt, de Kaszab a Istvánéké öreg tanya volt nagy istállóval. Az istálló egy részét le-rekesztették, oda rejtették el a tehenet. A *lógósak* nem bírtak a lakattal, így megmenekült a kincset érő *tehen.* Az egyik *lógós* meg akarta erőszakolni Kaszab Istvánnét a belső szobában, aminek – szerencsére – nem volt kulcsa. Így tudott a szoba ajtajánál állni a kis Margit, akinek jajgatása, sírása végül elriasztotta az orosz, s feladta gonosz szándékát, majd el is ment a tanyáról. Mondogatta is az anyukája a kislánynak: „Margit megmentett...”. Visszaemlékezőnk tudat alatt tisztában volt a történetekkel, s ezután is anyukája nyomában volt, hogy újra megmentsse. Nem volt alaptalan ez a gyermeki gondolat, mert amikor el akartak menekülni a tanyasorból kilógó tanyáról, két lóhátas orosz katona egyike utánuk eredt, puskáját rájuk fogva, ’davaj, davaj!’ kiáltással visszazavarta a kettős fasor végéig eljutó családot a tanyaházba. Még a nagyajtót is behajtotta. Az ablakból látták, hogy „*ahun viszik a Laci bácsi teheneit a*”.

Az öt Szabó János (2006)

Ez azért is nagy veszteség volt, mert Laci bácsi a tehennel akarta elvégezni a szántást mindkét tanyához tartozó földön.

Laci bácsi beküldte Árokszállásra az egyik lányát, a másik pedig az anyjával Ágoba menekült egy ismerős házához. Üldözte is őket egy orosz, de sikerült bejutniuk a házba.

Időközben az apa állapota némileg javult, de a kis Margit öccse beteg lett. Orvos nem volt sehol. Monostoron volt egy gyógyszerész, kénytelenek voltak hozzá fordulni. El is jött a patikus a tanyára, és tüdőgyulladást diagnosztizált, vizesruházt írt elő, holott a kisfiú *sza-márkőhögbe* vót. Margit is megkapta ezt a betegséget, amin túl is jutott, de az öccse belehalt. Koporsót égen-földön nem találtak a szülők. Laci bácsi közölte, hogy Árokszálláson a nagyszülőkhöz tehetik az elhunytat, koporsóvalónak meg ott van a hombár deszkája. Volt feljebb egy Ignác bácsi fűrő-faragó ember, aki a deszkából meg is csinálta a koporsót, amit fehérre meszeltek. Ignác bácsinak még megvolt egy lova, így megtörténhetett a temetés.

Mindezt a visszaemlékező *nem halombú monta*, minden úgy volt, ahogyan felidézte az eseményeket. Semmi jó nem történt ekkor, nekik ez nem felszabadítás volt. Utána sem lett jó, mivel *gyütt a bēadás, gyütt a rossz világ*, majd az erőszakos téeszésítés. Ezek az emlékek a sírig elkísérik a visszaemlékezőt. A háború előtt mindenük megvolt, még rádiójuk is. A háború alatt nemcsak a lovat, de a kocsit is elvitték. Mivel az apa az istállóig is alig bírt elmenni, az anyai nagyapa nekik adta könnyű kiskocsiját. *A tehen megellēt. A föld sē vót, túl jó, nagyriszt homokos föld vót.*

Kaszab Margit kigyógyult a számarkőhögéből, de az anyukája nem adta be 6 évesen az iskolába, csak 7 éves korában. Jó tanuló volt, 1940-es és '41-es születésűekkel járt egy osztályba. Három kilométerre volt az iskola, oda-vissza hat kilométert kellett a kis Margitnak tanítási napokon (szombaton is) gyalogolnia. Akkoriban sok gyerek volt. Az egyik héten délelőtt, a másik héten délután volt nekik a tanítás. Gyakran sötétben kellett tanítás után hazaindulni, ilyenkor természetesen nagyon félt az úton. Messze volt az iskolától a tanyájuk, *a csányi határba járt a fōggyük*. Szerencsére egy kislánnyal együtt mehetett hazafelé annak tanyájáig, és csak a dülőüttől kellett egyedül mennie. A dülőnél különösen félt, mert sokszor

hallott rémisztő eseteket, történeteket, ráadásul magas volt a búza, ezért még *fínyes nappal is fit*. Sötétben a dűlőtől a földjük közepéig szaladt, azért addig, mert úgy vélte, hogy onnan már meghallanak a tanyánál esetleges segítségkérő kiáltását. Negyedikes korában már ki kellett mennie a földre *kapányi*. Egyik nap iskola, másik nap munka a földjükön... Apja továbbra is igen gyenge volt, rossz volt a szíve és lába, a gyomrával is kínlódott, nem is tudták, hogy mi a baja. A beadást viszont teljesíteni kellett. Kenyérért is sorba kellett állni. Az anyukája ment hajnalban, ő pedig ment felváltani. Hármójuknak másfél kiló kenyeret adtak két napra. Aratásnál azonban a kaszásoknak is, akik jó ismerősök voltak, enni kellett adni. Anyai nagyanyja tanácsára a megdohosodott búzát örölték meg, s abból sütöttek kenyeret. Bözsike néni, az egyik arató felesége megkóstolta és jónak találta... Nagy Imre alatt, 1953-ban, könnyebbség lett, hogy a beadást át lehetett ütemezni, például búza helyett kukorica vagy napraforgó, marha helyett meg disznó beadására is lehetőség volt.

Az ötvenes években számos tragédiával járt az erőszakos tsz-szervezés. *A tévesztés idején Ágóba vót egy ember, aki 1200 kadrát földet örökölt. Rettentően sokat dógoztak a feleségivel, majd 11 holdat vettek el tőle. Aláírta a belipisi nyilatkozatot, reggelre még félakaszotta magát a kocsilócsre.*

Csikós János még elatta az apjátú örökölt földet, árábú lakóházat ípitett, mozit, kocsmát, bótot nyitott, pájinkafőzőt, olajütőt üzemeltetett. Mikor odakerűt a sor, ki kellett vóna menni a saját házábú, aszonta, hogy ütet abbú ive ki nem viszik. Íccaka beleugrott a kútba, megfűtt.

Egy másik eset, amely nem volt annyira tragikus. Az illető *bíres* vót egy jómódú *parasztemberné*. *Szolgáló jány is vót ott*. A béres a gazdáéknak adta oda – megőrzésre – az első évi keresetét. A második évben vett a bérén két tehenet. Kiadta bérbe, azzal, hogy a jószág az övé, a tej a gazdáé, majd később eladta a marhákat. *A píze szaporodott. Vött Ágóba egy darab földet*. Tovább gyarapodott, de végül a tsz-hez került a földje, két gyönyörű lovával együtt.

Dünyi Petheséknek is el kellett *ménnyi* a tanyájukról. Benei Péteré lett Dünyi Pethes Balázs két lova. Dicsekedett is velük a kocsmában: „Az én lovam!” Jani bácsi megjegyezte: „*Téjed.. Dünyi Petés Balázsé az, nem a téjed! Vótak ilyen dógok. Az vót akkor...*

Ötvenhatban *gyütt a forradalom*, nem sokat érztek abból, kint a tanyán cukorrépat szedtek, mert azt a homokon is kellett termelni. A rádiót már rég elvitték, nem is adták vissza, nem is fizettek érte. Jakus ángyi *gyütt, hogy* „*Tuggyák-é, hogy Pestën kitört a forradalom?*” (Nekik volt rádiójuk.) Lagzira is készültek, mert az apja testvérének a lánya ment férjhez azon a hétvégén. Laci bácsiékhoz azért most már csak eljártak rádiót hallgatni. Volt egy gyűlés, az anyja elment, ő nem, hiszen csak 16 éves volt, nem érdekelt a politika. Apja is elment volna talán, ha egyáltalán tudott volna járni. Az egyik este Laci bácsi kiment az istállóhoz megnézni az állatokat, majd kiabált, hogy „*Ig a Faragóék színakazla!*” Nem mertek sehová sem menni a tűz miatt, pedig az szétterjedhetett volna, mivel nagy lánggal égett a kazal, ami elég közel volt a tanyához. Reggelre leégett az egész kazal. Később sem derült ki, hogy ki gyújtotta fel a szénát. Ezek után a lagziba se az apja, se Laci bácsi nem ment el, azzal, hogy vigyázni kell a tanyára. Nem is lett probléma a két tanyával. Margit koszorúslány volt a lakodalomban. A Kossuth utcán motorosok vonultak, nemzeti színű szalaggal feldíszített járművekkel. Integettek is a násznépnek. A lagzis menetben is mindenkinek volt Kossuth címeres jelvénye vagy nemzeti színű szalagja, az *ustorokat* is feldíszítették. Fényképészhez azonban nem mertek menni, s a városháza előtt sem álltak meg. Mondta is a pap, hogy a legrövidebb,

biztonságosabbnak tűnő úton (Deák utca–Vasút utca–Berényi út–Torba dűlő) menjenek haza a tanyára. A templomba vőfély nélkül mentek. A lagziban sem maradt ott a vőfély.

A forradalmat leverték. Kicsivel jobb lett, *de ótán gyütt a téeszésítés*. Alá kellett írni a belépési nyilatkozatot. Az apja sírt: „*Nincs má földünk! A tiedt is aláírtam.*” Apja beteg lett. Csányból hívtak orvost.

Szabó Jánost 1958-ban elvitték katonának. „Ellenforradalmárnak” bélyegezték, pedig nem is *vótak benne*... Ez időben nagy nyomás alatt voltak a gazdacsaládok. Egyre többen úgy látták, hogy be kell állni a tszcs-be. Szabó János nővérei jöttek az anyukájukhoz: „Írja alá anyukám! Majd lesz valahogy.” A belépést megírták a katonafiúnak. Szabó János rögtön levelet írt választottjának: Neki már nincs földje. Kell-e még így is? Postafordultával ment a válasz: „*Mire hazagyüssz, lehet, hogy nekem sē lēssz.*” Ha azt írta volna Kaszab Margit Szabó Jánosnak, hogy föld nélkül már nem kell, akkor udvarlója kiugrott volna a laktanya ablakából... Ezt még az anyjának sem mondta Szabó János, aki 1959. április közepén *gyütt haza*. Nyáron megtartották az eljegyzést, majd a következő év májusában megesküdtek, és 1961 júniusában megszületett a lány. Anyja egyedül maradt. Férje a tszben volt, ahol kezdetben nem volt túl rózsás a helyzet, de később arra gondoltak, hogy ha annak idején tudták volna, akkor nem tiltakoztak volna annyira ellene, mivel a megélhetés végül is biztosítva volt.

Lánya születésekor rossz volt az időjárás. Ekkor még kint laktak Nagyrákon, a tanyán. Állandóan szakadt az eső. A várandós kismama félkészült kislánya érkezésére, már időben elkezdte gyűjtögetni a szükséges holmikat, amik össze is voltak készítve, hogy ne az induláskor kelljen kapkodni. Készültek a másnapi ágói búcsúba, egész nap bent takarított, este lefeküdtek, mikor egyszer csak „*gyüttek a fájások*”. Anyósa is ott volt, rögtön szolt a fiának, hogy szaladjon a lóért. Ekkor ugyanis a szomszéd tanyán volt a lóistálló, és a kocsis is ott volt. Nagyon esett az eső. Alig bírtak a kocsival haladni, pedig – anyósával együtt – csak hárman ültek rajta. Nagy nehezen kiértek a kövesútra. Ott volt egy rázató, ami a kocsikról lerázta a kerékre tapadt sarat. Itt *elkezdett zörgenyi a kocsi*. Ekkor még nem bitumenes volt a kocsisút, hanem köves. A rázatonál volt egy kőrákás, az útkaparók innen tömködték be a kocsisúton keletkezett lyukakat. A kőrákason ült és aludt egy részeg útkaparó, aki a zörgésre felébredt, majd felállt. *Attú, hogy félát az embēr, megijedt az öreg, de nagyon kemínyszájú ló, oszt nyomta kifele a bētanításra váró csikót*. Az út szélén nagy árok volt, kitérni nem lehetett, felborultak. Szerencsére az útkaparó kezdett kijózanodni, *gyütt segítenyi félállítani a félborút kocsit*. A kismama le akart ülni a földre, de anyósa nem engedte, hogy beleüljön a nagy sárba. Nagy nehezen *félkecmerēgtek oszt* indulhattak tovább. Az úti cél a Ligának nevezett árokszállási szülőotthon volt. Az ember is felült a kocsira, ő is jött velük. Becsengettek a Ligába. Annuska, a szülésznő megkérdezte, hogy mikorra van a kismama kiírva. Szerinte még nem lesz szülés, csak előfájások jöttek. Az anyós azonban nem tágitott: „*Ez még lēssz, akár íve, akár halva.*” Hozzátette, hogy ő már három gyereket szült, s három unokája születésénél is jelen volt, ez lesz a negyedik unoka. Igaza volt. A sáros kismama törülgetését abba kellett hagyni, mert már látszott a baba feje. Gyorsan vizet kellett melegíteni, de mire ez megtörtént megszületett a baba. Nem sírt fel. Hideg-meleg vízbe kellett nyomkodni váltakozva, *hun ebbe, hun abba*. Végül csak felsírt az újszülött. *No, mostmá a mienk!* – mondták. Meg is maradt a kislány. Négy évre rá megszületett a fia is. Akkor még a tanyán laktak, télen költöztek haza az árokszállási

házukba. A ház még nem készült el teljesen, de *bele lehetett mennyi* (az alsó épület és a disznóól rendben volt). Ez idő tájt a férje már traktoros volt a tsz-ben. A várandós anyuka ekkor is össze vót *kiszűve*. A *kisjányra* a szomszédasszony, Bözsike vigyázott, aludni is *elgyütt* hozzá. Még a répaszedéshez is kivitték magukkal.

A következő nyáron még kimentek a tanyára, de már inkább csak kilátogattak. Leszedték a fákról a gyümölcsöket, és még megvolt a konyhakert is. Később a férje eladta a jó állapotban lévő tanyaépületet, de még ezt követően is ki-kijárogattak egészen addig, amíg *vígleg* fel nem számolták a tanyákat... Szomorú látvány volt, ahogyan az *egítségés fákat húzgáták ki a földbű*...

A *jány má* iskolába járt. A férj ekkor már kombájnos volt, majd vegyszerezett. Beteg lett a torkával. Orvoshoz jártak, majd felesége is megbetegedett és tüdőszanatóriumba került. Ezt követően Szabó Jánosné bedolgozó lett a Háziipari Szövetkezetnél. Időközben a lány férjhez ment. Az anya nem hagyta magára veszélyeztetett terhes lányát, és a kötetlenebb munkaidő miatt takarító lett a tsz-nél.

Szabó Jánosnak meg Pesten azt mondta az orvos, hogy ha még akar ilnyi, akkor *tégyle a cigaretát* és hagyja ott a munkahelyét. Megfogadta az orvos tanácsát: letette a cigaretát, körzeti szerelő lett a tsz-ben. Eleinte Zsukkal járt, majd vettek egy Uazt. Mikor már *ki lehetett gyünni, kigyüttek a tsz-bű*. *Maszékok lëttek*. Szabó Jánosnak a gazdálkodás volt az élete. Fia, ifjú Szabó János az Agráregyetemet végezte el Gödöllőn. Mikor az apa 70 éves lett, így szólt a fiához: „*No, fijam! Vagy csinájjad a földet, vagy odadom másnak!*” Válasz: „*Ne aggya apuka senkinek, majd én csinálom!*” (Neki is mindéne vót a föld.) Két évre rá elhunyt idősebb Szabó János.

Azóta már felnőtt az unoka is, az ötödik Szabó János, aki Hevesen végzett a Mezőgazdasági szakiskolában, és ma már kombájnozik, vet, együtt dolgozik a földön az apjával.

Zárszóként idézzük fel néhai Szabó János visszaemlékezésének néhány sorát:

„A tanyavilág élete a második világháború végén a ránk hozott kommunizmussal kezdett hanyatlani. Az 1959-es szocialista átszervezés után a tanyai magángazdaságok megszűntek, elkezdődött a tanyavilág teljes felszámolása, ami az 1970-es években be is fejeződött. Különböző külső befolyások engem is rákényszerítettek arra, hogy családommal együtt én is a városba költözzek. 1965-ben a mi tanyai életünk is ezzel a beköltözéssel ért véget. Azóta is mezőgazdasági munkával foglalkozunk. Mai napig a régi hagyományokat és kultúrát tisztelve, kicsit más formában ugyan, de 35 éve a jászárokszállási Rozmaring Pávákör kultúracsoportjának citerás tagja vagyok.

A család történetét leírta Jászárokszálláson 2006-ban Szabó János és neje, Kaszab Margit.”

Mindezt lejegyezte: Földi József 2017 májusában.